

DOLENJEJC

List za narodno prosveto in narodno gospodarstvo.

Uredništvo „Dolenjca“: Novo mesto
(Kandija št. 53) sprejema dopise in oglase.
Rokopisi se ne vračajo.

Izhaja vsako soboto, ako je ta dan praznik, pa dan poprej. „Dolenjec“
velja po pošti za celo leto 4 K, za pol leta 2 K. — Oglasi se računajo tri-
stopna petit-vrsta po 10 vin. za enkrat, za večkrat primeren popust.

Upravništvo „Dolenjca“ v Kamniku
sprejema naročnino. — Na naročbe brez
istočasno vposlane naročnine se ne ozira.

„Dolenjec“ pred sodiščem, ali avstrijsko pravosodje.

II.

Justitia fundamentum regnorum.

Glavna obravnava in rzsodba.

Predno preidemo k tozadevni razpravi, bodi še omenjeno, da se pri izvajanju našega prvega članka nismo prav nič ozirali na koncilijantneje, prosteje in že sedanjim novodobnim razmeram primerno sestavljene (Körberjeve) odredbe, uničujoče mnogo točk in odstavkov zastarelega tiskovnega zakonika. Izvajali smo naše stališče vseskozi le temeljem neizpremenjenega starega zakona.

Tako tudi popravimo še preje že na tem mestu neljubo tiskarsko pomoto, ki se je vrnila v tretji koloni na prvi strani, tretja vrsta predzadnjega odstavka. Čitati je: „Pač pa smo dobili 5. (namesto 8.) prosinca še le poziv zaradi dopolnitve prvotnega naznanila“. . . Da je to res le tiskovna ali pisovna pomota, in ne morda zopet kak „poseben namen“, dokazuje takoj naslednji stavek, ki pravi: „Dopolnitev je bila končana drugi dan 6. prosinca.“

Kot sodnik tukajšnjega c. kr. okrajnega sodišča fungira točasno dr. Ahačič. Nesreča ne pride nikdar sama. Pardona človeškega usmiljenja in novodobnim duhom prošinjena pravosodnega tolerančnega naziranja tožitelj ni smel pričakovati ne od strani obtožitelja, še manj pa od strani sodnika.

O razlogih spregovorimo po končani vskljeni obravnavi. Ne maramo namreč, da bi se nam predbacivalo, da hočemo z izvajanjem teh razlogov na katerikoli način in na kateregakoli vplivati še pred zaključno rzsodbo.

Omenjamo le, da se nam je i iz prijateljskih krogov i od strani juristov nasvetovalo, da iz gotovih razlogov naprosimo za glavno obravnavo namesto dr. Ahačiča drugega sodnika. Te nasvete smo odklonili nazirajoč stališče, da dobimo morda ravno od te strani vpogled v objektivnost našega pravosodja. Eksperiment se je izborno obnesel. O tem se bomo kmalo prepričali. — Obtožba nas dolži, da smo krivi prestopka: 1.) nenaznanila spremembe izraza: „izdajatelj Franjo Pirc“, v „izdaja konzorcij „Dolenjca“, in 2.) da smo krivi prestopka zakasnelosti prve izdaje. Stvar in dolžnost prvega sodnika bi bila, ne glede na obtožnico in ne glede na njegovo morebitno privatno nedobrotost napram osebi obtoženca celo sporno zadevo tako preiskati, kakor se je dejansko vršila in kakor to popolnoma zrazovito natanko določa § 11. tisk. zakona, katerega je sicer v prilog svoji rzsodbi citiral, ali ne pa tudi rešpektiral pri izvajanju dejanja in razlogov za svoj krivdorek. § 11. namreč natanko določa, da so v slučajih, katerih obtožnica omenja, krivi prestopka: izdajatelj, založnik, urednik in tiskar — **v kolikor jih zadene kaka krivda.** Če so n. pr. v družini štirje otroci sumljivi kacega dejanja, je dolžnost očeta, da predno še kaznuje katerega izmed njih, natanko preišče, kdo je prav za prav kriv obdolženega dejanja. Oče, ki bi brez dokazov strahoval slučajno ravno najbolj

nedolžnega in ne prizadetega, se sme po pravici imenovati nečloveški oče — barbar. In kaj je tak oče še posebno tedaj, ako nazdevne krivde sploh ni kriv nobeden njegovih otrok? Primer o privatni družini velja tudi za našo državno družino. Komur je poverjena državna oblast, je nekak oče podrejene mu državne družine, in država ne plačuje sodnika samo zato, da udriha zaslužno ali nezaslužno po plečih te njegove družine s krutim bičem starokopitnih zakonov, marveč nastavljen je tudi zato, da varuje ugled in veljavo zakonov in da ščiti tudi pravice državljanov napram izrabi ali zlorabi obstoječih zakonov. — Ali se je v tem slučaju tako postopalo. — Odgovor na to nam nudi dr. Ahačič sam v svoji rzsodbi in krivdoreku. Resnici na ljubo bodi sicer naglašeno, da se je dr. Ahačič to pot napram obtožencu kot sodnik popolnoma dostojno vedel in bi bila vsaka druga trditev neresnična. Drugo vprašanje pa je, ali je in kako je dr. Ahačič rešpektiral v dokaz nekrivde obtožitelju doprinešenih dokazil in prič. Že v svojem principu in začetku je uvaževal izključno le izvajanja drž. pravdnštva. Videli pa smo že v zadnjem članku, da je zastopalo drž. pravdnštvo popolnoma napačno stališče glede obdolžitve prestopka zakasnele izdaje lista. Istotako napačno izvajan je bil tudi drugi del obtožnice glede naznanila izraza: „konzorcij“. Državni pravdnik bi moral predno je začel preganjati nedolžnega človeka, vedeti, da tiskovni zakon nikjer ne določa, kako postopati z naznanilom sprememb, ki se vrše **pred prvo izdajo**, marveč, da zakon § 10., odst. 3 izrecno pravi: Ako nastopi **med izdajanjem** kaka spre-

Vražje pečine.

Izvirna povest. Pavljanski.

(Dalje.)

„O vražjih pečinah, ste hoteli reči, kaj ne, gospod doktor?“

„Da, o teh vražjih pečinah!“

„Nu, veste, vsa ta povest ni le povest, marveč zagoneten roman od začetka pa do danes. Vse v njem se vleče liki dolga veriga pokopanih upov in bridkih prevar; vsak člen te verige tvori zase svojo osodepolno zgodovino in vendar, če se iztrga iz te verige le eden člen, nastane praznota, veriga je pretrgana in neha biti veriga. Zatorej ker vem, da je ves čas le pičlo odmerjen, raje ne pričnem, kajti — da umevate ves današnji položaj ponesrečenca, moral bi seči daleko nazaj v njegova detinska leta. Na ta način pa bi midva danes ne bila gotova. Ali eno Vam lahko že na tem mestu povem, in to je, gospod doktor, moje prepričanje: Jančar je izgubljen. Popolnoma izgubljen. Morda pod Vašo spretno roko tudi to krizo prestane, hibe na njegovem telesu mu lahko izlečite, ali duševnih nikdar. Spominjam se, da ko je bil Jančar še kot dečko doma tam na Dolenjskem, prorokovali so mu ne le domačini, marveč tudi tuji možje kot poznavalci duševnega človeškega življenja, vseskozi burno, besnečih viharjev prepojeno življenje s tragičnim, žalostnim koncem.

In dosedaj se je to prorokovanje do pičice spolnilo. Poznam ga, ko je še kot deček — komaj 5leten — najraje sameval, od vaše družbe ločen in kje za kako ograjo vrta skrit sanjaril, no bogzna, o čem je sanjaril. Že takrat je imel nekaj ekscentričnega, izvanrednega na sebi. Dasi od rojstva siromak — njegova mati je služila v potu svojega obraza z dnino in delom na kmetih vsakdanji kruh, oče mu je kmalo umrl — vendar v njegovem resno otožnem obrazu, je bil vžgan krepek izraz nekega nam neumljivega ponosa, radi česar se je v nas ostali vaški deci, porodil nehote in nevede neki pritajen srd, nevošljivost in zbadljivost. Imel je še dve sestrici, mlajši od njega. Za le-te dve je bil napravil sam iz zaboja nekakove čudne vrste voziček, v katerem je sestrici prevažal. Kakor hitro se je bil slučajno prikazal med našo družbo, ej, smo ga že napodili, da je bilo veselje gledati, kako je šlo v divjem diru s „konjičkom in vozičkom“, smo norčavo djali. Vidite, gospod doktor, to je sicer brez pomena za Vas, ali ravno v tem, kar sem Vam doslej povedal, tiči ona osodepolna kal, ki je tekom poznejših let dečku pognala vse vtise detinskih let v bujno rast. Njegov otročji inštinkt, bi rekel, ga je bodril, že rano v cvetju njegove mladosti spoznavati ljudi in življenje. In najbrže je moral najti, da zanj ni pravega prostora med ljudmi, da zanj življenje nima življenja. To spoznavanje mu je vrezalo poleg onega ponositega izraza tudi one značilne

poteze, trpke in rezke ojstrine okrog usten, katere ste pred komaj pol ure opazovali na njem.

Tako je iskal že v zgodnji mladosti svoja lastna pota in tako jim je sledil skozi celo svoje življenje. Na njegova nežna detinska leta je prezgodaj pala strupena slana siromaštva, zatiranja, preganjanja in sovraštva, da ne bi bila pustila svojih pogubonosnih sledi za ves poznejši čas. Iz detinskega sanjača se je razvijal polagoma idealist, katerega velikost in vzvišenost jaz njegov najožji prijatelj ne premetrim. Vem pa, da čim višje se vspenja duh njegovih idealov, tem višje zeva nasproti brezdnemu njegovemu padcu. In vem tudi, da je ravno ta njegov nesrečni pretirani idealizem morilec njegovega življenja.

Toda oprostite, gospod doktor, jaz sam ko govorim o njem, zapuščam svojo nameravano pot. Iz vsega tega še ne veste, kje tiči zveza omenjenih vražjih pečin z našim ponesrečencem. Kakor že spočetka rečeno, tega Vam radi dalekosežnosti tudi ne morem danes še obrazložiti. Omejim se torej le na toliko, da se ravno s tem samim na sebi prepomembnim krajem do pičice izvršuje prorokovanje onih mož, ki so mu že kot dečku prorokovali osodepolno, vihravo življenje. In temu prorokovanju dostavljam danes v Vaši navzočnosti in na tem kraju ene njegovih nesreč, da tudi z današnjim dnem čaša njegovega trpljenja, ki si jo je kot dečko napolnil pod temi pečinami na modrozelenih va-

membra, naznaniti je tisto praviloma še pred nadaljno izdajo in le če se taka sprememba ni že naprej uvidela, tekem treh dni. Kajne, v zmislu tega zakonitega določila je bilo z ozirom na to, da tedaj, ko se je obdolžena izprememba izvršila, naš list niti še izšel ni, popolnoma neutemeljeno preganjati urednika, ker ni ničesar zakrivil proti obstoječim zakonom. Ali ako bi se tudi citirani zakon hotel uporabiti, kar pa ni pravilno, za naš slučaj državni pravnik ni imel povoda citirati urednika pred sodišče, kajti, kakor bomo pozneje videli, je odgovorni urednik tudi, ako se zakon narobe izvaja, popolnoma pravilno postopal. Vsekakor seveda stoji drž. pravdnštvo na razpolago po svojih izvajanjih preganjati nazdevnega kriveca. Ali dolžnost sodnika je, ne samo soditi, marveč pred vsem se prepričati, ako in v koliko je obtožba utemeljena ali neutemeljena. Tega pa dr. Ahačič že s tem ni uvaževal, ker ni raziskoval po morebitnih ostalih krivecih v zmislu § 11, marveč kratko malo odklonil ponudeno mu glavno pričo. (Dalje prih.)

Križem sveta.

Državni zbor. Gladko in marljivo se je zadnje dni razpravljalo o zakonskem načrtu glede zavarovanja pokojnine zasebnim uradnikom. Načrt je bil z malo izjemami odobren in pride po tretjem branju dne 8. t. m. pred gosposko zbornico. Viharen pa je bil konec predzadnjega branja. Vsenemec posl. Stein je namreč zahteval, da bodi poslovni jezik projektirane zasebne zavarovalnice nemški. Temu predlogu so se z burnimi klici in protesti odločno uprli češki poslanci. Predlog vsenemca Steina se je odklonil. — Zvišanje pokojnine državnim uradnikom in slugam se uredi potom samozavarovanja, to je, uradniki si morajo pokojnino sami plačati s prispevki s tem, da se zviša za uradnike pokojninski prispevek od 3% na 3,84%, za sluga pa se uvede novo prispevanje 1,61%. — Glede volilne preosnove so vložili Nemci protest na vlado, ker jim tista namerava dati le 205 mandatov, namesto kakor zahtevajo 217, in sicer češkim Nemcem 48 namesto 55.

Položaj na Ogrskem postaja vedno resnejši. Krona je odklonila predrzne pogoje, po katerih bi bila koalicija pripravljena prevzeti vlado. Madžarski listi pišejo, da je sedanji ogrski položaj že ne hujši in slabši, kakor je bil leta 1848, vsaj tak gotovo. Baje se razpusti v kratkem ogrski državni zbor in tudi Fejervari namerava odstopiti. Gotovega se danes ne more še ničesar sklepati. Vsekakor je položaj velekritičen in mora najti tudi pri nas napeto pozornost glede nadaljevanja razvoja sedanje resne krize.

lovih Krke, še ni izpita, ni še izpraznjena. Vrh te pečine vidim v duhu stati njegov prvi ženski ideal, ki ga je tukaj iskal iz bajeslovne pravljice starega Povelja in ki ga je kot šolarček drugega razreda tudi našel v gradu blizu teh pečin. On sam je že tedaj slutil, da postaneta njegov ideal iz tega gradu in te „vražje pečine“ nekaj še odločilna za osodo njegovega celega življenja. In te osode ne predrugačijo vsi drugi njegovi poznejši ideali, in tudi ne ženska, ki je stala preje obupana ob njegovi postelji. Ponovim Vam še enkrat: vrh teh vražjih pečin vidim stati v duhu njegov prvi ideal, ki nadkriljuje kot žarno solnce vse druge zvezde, in kateri vsebuje v sebi neko nadnaravno tajno moč, ki ima odločevati nad usodo njegove bodočnosti. Morda ostavi tudi po tej katastrofi telesno ozdravljen Vašo bolnico, ali kljub temu povdarjam še enkrat: Jančarje izgubljen. Vse njegovo življenje so strme vražje pečine, ob katerih nedostopni strmini se raz globočine razburkanih valov vpenja proti vrhu, kjer stoji njegov vzvišeni ideal. Zastonj! Brezдно razmer in oddalje med njima je nepremostljivo, in čim se vzpenja proti višku, tem nižje, tem globokeje bo padel. In kakor je ves moj trud zastonj, tako bo tudi Vaš, gospod doktor. Jančar brzi prek vseh mostov dobrih, realnih nasvetov samovoljno po svoji poti nasproti svojemu koncu — svoji pogibelji. (Dalje prih.)

Carinski spor med Avstrijo in Srbijo. Srbski zunanji minister se je baje izjavil, da je Srbija pripravljena razpravljati o končnem povoljnem izidu carinske vojne. V to svrhu namerava Srbija ukreniti prvi korak na Dunaju in sicer privatnim potom po neki posredovalni osebi. Tej vesti nasprotuje drugo poročilo, ki zatrjuje, da avstrijska vlada odločno protestuje proti represalijam (nasilstvom), ki jih Srbija stavi napram uvozu iz Avstroogrske in zahteva v drznem tonu, da se imajo take represalije takoj opustiti. Ta protest so v Srbiji seveda sprejeli z velikim ogorčenjem napram Avstriji.

Strašen vihar na morju razsaja te dni v okolici Mesina na Laškem. V okraju Galati se je dvignil do 150 m visoki besni val, ki je porušil 10 hiš. Veliko drugih hiš so morali izprazniti, ker se je bati novih katastrof.

Ognjenik Vezuv zopet bljuje in sicer od 6. t. m. naprej z dosedaj izredno silo. Iz njegovega žrela se vpenja ognjena lava, katere širokost dosega 50—60 m. Cookova železnica je na treh krajih zalita od lavinega izbruha.

Poraz Turčinov v Jemenu. Po zadnjih poročilih so obkolili uporniki v Jemenu turške čete in so jih po ljutem ognju in boju zapodili v beg. Turški general Feizi paša je nevarno ranjen.

Položaj na Ruskem je še vedno vznemirljivega značaja. V predmestju Odese sta se v neki hiši razpočili dve bombi, vsled česar je bilo razdejano nadstropje. Tudi dva otroka sta bila ubita, osem pa ranjenih. V Vajnoden je obsodilo vojno sodišče 12 oseb na smrt. Dočim se je dvema posrečilo ulti, so ostale usmrtili.

Volitve v državno dumo so razpisane na dan 7. aprila.

Cimbasova ustanova. — Višja dekliska šola v Novem mestu.

I.

Iz zapisnika občinske seje mestnega zastopa posnamemo:

G. župan prečita ustanovno listino Janeza Cimbase, bivšega kaplana na Toplicah, iz katere je razvidno, da se za ustanovitev višje dekliske šole v Novem mestu zamore ta denar vporabiti, ako se taka šola da v oskrbovanje redovnicam. Glavnica je dosegla znesek 18.000 kron. Da se omogoči to ustanovo uporabiti, je starešinstvo sklenilo predložiti mestnemu zboru sledeči sklep:

„Starešinstvo je v svoji seji z dne 2. decembra 1904 sklenilo:

Glavnica 18.000 kron oziroma obresti od te glavnice, katere znašajo 720 kron na leto, so premajhni, da bi mestna občina tako deklisko

šolo, kakor jo ustanovna listina zahteva, ustanoviti ter oskrbovati zamogla. Starešinstvo pripozna potrebo višje dekliske šole v Novem mestu; priporoča, da mestni zastop sklene, podpirati z letnim prispevkom 500—600 kron začasno brez vsake dolžne obveze, ter pod pogojem, da imajo v isti šoli dekleta mestnih ubogih brezplačen šolski pouk, kakor tudi, da ima mestna občina sonadzorstvo po županu, in prosi, da se ta predlog sprejme.“

V debati, katera se je na ta predlog vnela, so vsi gg. odborniki pripoznali potrebo ustanovitve take šole. Na to se predlog starešinstva sprejme. (Pride še.)

Narodna prosveta.

Dajmo narodu ljudskih knjižnic!

Bili so časi, ko se je vsedel v dolgih zimskih večerih stari ded za peč, natlačil si je tobaka v pipo in pomenljivo pokašljaj. Vsi so vedeli, kaj to pomeni. Dedu so se vrnili v spomin stari časi in njih čudovite zgodbe in ni mu dalo miru, da bi to dalje ne povedal. Zato so se domači in drugi, ki so v hiši vsovali, posedli okoli peči in okoli miz, deca je legla na peč in ded je začel modro in previdno: Včasih je bilo to vse drugače... In začela se je povest iz turških časov, ali iz francoskih vojsk, bile so pravljice o ravbarjih in copernicah, o mrličih in duhovih, o strahovih in o drugih znamenitostih, kar so jih imeli stari časi... Ako je deda zapustil spomin, ali pa če se mu je zdelo, da je povedal dovolj za en večer, poprijeli so besedo drugi, preresetavali so o tem, kar je povedal ded, ali pa povedali kaj podobnega ali kaj novega, kar so bili kje slišali. Tako je bilo še pred nekaj leti. A zdaj so taki ljudje pomrli, ne vasuje se več toliko niti pri predicah, niti pri krojačih niti pri čevljarjih, tudi pri mrličih se je opustilo pripovedovanje. Eni pravijo, da mladina neče več poslušati, niti verjeti, drugi pa da manjka pripovedovalcev. Skratka: pripovedovanje se je preživelo... Zakaj? Zato ker imamo sedaj knjige, ki pripovedujejo. Škoda je sicer, da se ne goji pripovedovanje več tako, kot nekaj, škoda, da je prešlo vse tisto staro, kar je imelo svojo lepo stran — toda časi sami so prinesli vse to. Pravljice, bajke, historije so se morale umakniti resnim povestim iz življenja, ker so postali tudi časi bolj resni. Človek ima v sebi potrebo, da sliši stvari, ki se gode in so se godile po svetu. Nekak počitek ima v tem, ko se iznebi skrbi in sledi drugim v povesti življenja. Zato je nujno potreba, da se v tej prehodni dobi, ko so pripovedovalci izginili, nadomesti pripovedovanje z berilom. Narodu je treba dati knjig.

„Taka je, kot ti, ko si bila mlada“, je rekel stric. „Še danes mi je žal, da se nisem ženil pri tebi.“

„Pa bi se bil.“

Anka je stala tam vsa rdeča, podajala je snubačem roko in se nekoliko smehljala.

„No, mati, pa lepega dekleta imate“, jo je pohvalil Anton, ki se ni niti ozrl v Anko in je bil v nekaki zadregi.

„Kajpak“, mu je pritrdila Smetanka.

„Od lepe matere ne more biti grda hči“, je rekel stric.

Vrtili so se med tem po hiši in gledali po stenah in po kotih.

„Lepo pa imate, lepo“, je vpil mešetar, „že dolgo nisem bil pri vas.“

„Le za mizo, le za mizo“, je silila Smetanka, Anka pa je prinesla prt na mizo.

„Jaz bom kar pri peči, to je za stare ljudi“, je rekel stric. „Stari smo že, kaj, Mana“, je rekel potem Smetanki.

„E, kaj boš, že ženiš se lahko, ravno predpust je, saj si star fant.“

„Saj res“, je dejal stric, „se bom pa.“

Zunaj je bil med tem Smetan vse naročil hlapcu, da sta spravila sani in konja, in je prišel za drugimi v hišo.

„Le za mizo, možje“, je rekel Smetan gostom, ki so še vedno hodili po hiši, ker jih je menda zeblo v noge.

Naredili so...

Navadna povest za predpust. Ivan Lah.

V tem je bila prišla že tudi mati Smetanka v vežo, z rokami si je popravljala predpasnik, obraz se ji je smejal od zadovoljnosti, oči so gorele od veselja, kajti pomislila je, koliko nevoščljivih oči gleda zdaj z zavistjo v srečo ta prizor.

„Bog daj dobro popoldne“, ji je vpil mešetar.

„Bog ga daj, Bog ga daj“, je odgovarjala Smetanka ter po vrsti podajala roko, kot je to povsod znamenje največje prijaznosti.

„Poglej jo, kako je še mlada“, je rekel dobrovoljni stric in prijel Smetanko v lice.

„Saj si tudi ti še kot fant“, ga je zavrnila Smetanka.

„Pa dolgo se nisva videla, stara, kaj“, je rekel zopet stric.

„Res, že celo večnost“, je pristavila ona.

„Kako je kaj, mati, kako?“ jo je vprašal Anton namestu pozdrava.

„Ej, dobro, hvala Bogu“, je odgovorila Smetanka.

Tako so šli počasi skozi vežo in Anka je stala že na pragu v hišo.

„Oho, pa dekleta imate pri hiši!“ je vpil mešetar.

„Seveda“, je odgovorila Smetanka.

Ne more se sicer trditi, da je pripovedovanje izginilo zato, ker je prišlo med narod več in več knjig, ker so ljudje začeli čitati — in želeli je, da bi pripovedovalci še dalje pripovedovali — ampak prešle so stare šege in navade, ljudje ne vasujejo več tako in ni priložnosti, da bi se pripovedovalo in tako je prišla nujna potreba, da se čita, že s tem, ker so se ljudje naučili čitati. Da dobe ljudje dovolj čtiva v roke, je naloga ljudskih knjižnic. Za nobeno stvar se sedaj toliko ne trudijo ljudje, ki hočejo izobraziti narod ter nesti prosveto med ljudstvo, kot za knjižnice. Knjižnica je studenec, okoli katere se zbirajo tisti, ki si hočejo pridobiti izobrazbo in znanja. Da so danes delavski sloji tako probujeni, je posledica ljudskih knjižnic, najbolj izobražene in prosvetljene narode imamo tam, kjer so se zgodaj ustanovile knjižnice. Anglija, Amerika, Švedska, Danska, Češka so preplavljene s knjižnicami. Velika mesta, občine, trgi in vsi kraji, ki se brigajo za to, da bi povzdignili duševno in gmotno stanje svojih prebivalcev ustanovljajo knjižnice! Priznati si moramo, da smo mi v tem daleko zaostali. Vzroki so različni. Bilo je pomanjkanje sredstev, knjig, pa tudi pomanjkanje delavcev. V zadnjem času se je začelo na tem polju živahno gibanje.

Knjižnice so torej mestne, trške, občinske, društvene — to so stalne — nastale pa so tudi potujoče knjižnice, kot jih n. pr. ustanovlja akad. društvo „Prosveta“ v Ljubljani. Želeti pa bi bilo, da bi imel vsak kraj — vsaj večji — svojo stalno knjižnico odprto najširšim slojem. Dolžnost mestnih, trških in drugih občinskih odborov je: skrbeti za blagor svojih občanov. To pa ni doseženo samo s tem, kot se je to delalo dozdaj, ampak z roko v roki z delom za gmotno blagostanje mora se skrbeti tudi za izobrazbo naroda. Ako skrbimo za šole, moramo skrbeti za izobrazbo pošli še bolj, kajti šola je šele priprava, na podlagi katere se človek lahko dalje izobrazuje. Društvo mora postati druga, višja šola, knjižnica pa je vir, ki nudi mlademu človeku izobrazbo in znanja. Kaka škoda je pustiti človeka od 14. leta dalje, ko se mu začno odpirati oči, ko ima hrepenenje pogledati v svet, izvedeti to in ono, izobraziti samega sebe, ko se mu najbolj razvijajo duševne sile, kaka škoda je pustiti ga brez sredstev v temi nevednosti. Prosvetljen narod z izobrazbo in samozavestjo ne more poginiti, on pozna duh časa in najde pot rešitve. Zato damo narodu neizmerno dosti s tem, da mu damo sredstev za izobrazbo.

(Dalje prih.)

Domače novice.

Našim naročnikom! To številko vpošljemo še tudi tistim, katere smatramo kot naročnike, če tudi naročnine še niso vposlali. Ustavimo pa jim list s prihodnjo številko, ako bi se ta bagatelna naročnina pravočasno ne vposlala. — **Dolenjci, podpirajte „Dolenjca“!**

Poroka. V nedeljo se je poročila gospodična Ivanka Kušljanova iz Kandije z g. Al. Meznaršičem, mesarjem in gostilničarjem istotam. Čestitamo! Odtod dve hiši naprej — tako gre namreč glas po deželi — se baje tudi nekaj „kuha“ in bo treba v kratkem „voglariti“. Za ta „glas“ ne prevzamemo še nobene odgovornosti, pač pa že danes gotovo vemo, da bo tudi letošnji predpust večino Kandijank in Novomeščank vleklo — „ploho“. Tudi njim čestitamo!

Letovišče Šmarjeta leta 2000. Pod tem naslovom priredi novomeška Narodna čitalnica maskerado na pustni torek. Šmarjeta je postala svetovno kopališče in letovišče. Tujci iz vseh delov sveta prihajajo v Šmarjeto, ki se je razvila v moderno mesto. Posebno slovenskim gostom se je kraj priljubil. Pa tudi druge narodnosti zapuščajo različne ostarele Rivijere in se selijo v Šmarjeto. Ta dan se bo slavil še znamenit šmarjetski jubilej. Vse priglašene goste bo sprejemal na kolodvoru električne železnice občinski odbor z velikim spremstvom. Po sprejemu bo banket v hotelu Zorkovih naslednikov. Med banketom svira na vrtni verandi stalni hotelirjev orkester. V parku pred hotelom pa se vrši velikanska ljudska slavnost. Podrobnosti nam je čitalnični odbor zamolčal. Objavljamo le še, da sprejema odbor že oglase skupin in gostov.

Vavpotičevo Novo mesto v noči je kaj umetniško dovršeno, pa čedno in čudno Novo mesto. Prišlo je namreč k nam iz Ljubljane in obviselo v županovi uradni sobi v novi mestni hiši. Umotvor čaka tamkaj ali svojega ocenjevalca, ki ima to mojstrsko delo našega rojaka pohvaliti in oceniti, ali čaka vsaj svojega pisca, ki ima z izrazom priznanja zahvaliti velikodušnega darovalca te slike, našega državnega poslanca g. notarja Plantana v Ljubljani. Naša skromna želja bi bila, da ta slika diči mestno dvorano, kjer se nam zdi nejprimernejši kraj javni proslavi našega domačega rojaka-umetnika. Tedaj bo tudi nam dovoljeno, da si to zanimivo sliko našega mesta natančneje ogledamo.

„Narodna čitalnica“ v Kostanjevici. Dne 6. t. m. se je vršil ustanovni občni zbor Narodne čitalnice, na katerem se je izvolil sledeči odbor: Dr. Fran Prevc, predsednik; dr. Rudolf Weibl, podpredsednik; Jakob Žargi, tajnik; Valentin Uršič, blagajnik; Anton Pavčič, Fran Čebulj,

Nastal je zdaj mali prestanek.

„Zima je zima“, je začel Smetan.

„Prav dovolj je mrzlo“, je pristavil mešetar in si mencial ušesa.

„Pa pijte, da se malo ogrejete“, je velel gospodar.

In govorili so o vremenu, kakor se sploh o vremenu govori, da se lahko potem začne kaj drugega.

„Kam ste se pa vendar namenili“, je vprašal Smetan.

„Ej, po svetu gremo, za kupčijo“, je dejal mešetar.

„Za kakšno pa?“ je vprašal dalje Smetan.

„Vse kupujemo: telice, voli, gozde, smreke, dekleta, vse, kar kdo proda.“

„Tako je“, je pritrdil stric, „še žene.“

„Jaz ti jo prodam“, se je šalil Smetan stricu.

„Če bo ona hotela“, se je zasmel stric.

„Zakaj pa ne“, je posegla vmes Smetanka.

„No, koliko pa daš?“ je rekel Smetan.

Stric se je posmejal.

„E, veš, stara živina je slaba za kupčijo“, je rekel, „kaj mladega gre rajše v denar. Saj vemo, kako je.“

Vsi so se zasmeljali. Stric pa je pridejal:

Fran Grajland, odborniki; Ivan Malnarič, Lavo-slav Bučar, namestnika odb.

Krasno petje in glasba v kapiteljski cerkvi pod spretnim vodstvom širom znanega ženija v glasbi in petju Ig. Hladnika pač zasluži vsestransko priznanje in mi bi bili jako hvaležni, ako najde vsaj nad vse umetniška glasba novih orgelj z mojstrom virtuoziem vred kmalo svojega strokovnjaškega ocenjevalca.

Pesnemajte naše veterane! V slogije moč, v društvu življenja. Naši vrli veterani združujejo oboje, in zato so nam nudili 3. t. m. večer v prostorih restavracije pri „Slonu“, sijajen večer, poln vedrega življenja, poln predpustnega vrvenja. Velika dvorana krasno okinčana z zelenjem in cvetjem, bajoneti in puškami, konjeniki in pešci. V sredi liki na mramornatem stojalu lepo okinčana cesarjeva soha. Levo v kotu meščanska godba, ki je pod g. kapelnikom častno vršila svojo nalogo, poleg nje stari veterani g. M... č kot „častna straža“, ki pa je večkrat prelomil svojo službo ter se poizgubil z brhkimi plesalkami v sredi morja valovitih valčkov in poskočnic. No, plesalec vesela mnogobrojna raja ni pogrešala te „častne straže“, vse je vrvelo in šumelo v razkošnem ali vse-skozi dostojnem, najlepšem redu. Prostorne sobane to in onostran so bile prenapolnjene odličnega občinstva, ki ni moglo prehvaliti ne vrlih prirediteljev, ne izborne postrežbe g. Grobelnika, kot najemnika Jakšetove restavracije. — Gospodje veterani! Hvala vam na vaši sijajni prireditvi, napredujte pod izbornim svojim voditeljem g. Jerucom hrabro i čilo naprej, zavedajte se gesla: V slogije moč, v društvu življenja! — Dolenjska mesta in trgi, vi pa posnemajte veterane naše dolenjske metropole!

Obrtna zadruga novomeška priredi v nedeljo večer predpustno veselico s srečolovom v prostorih hotela Jacaz.

Ali smo ljudje, ali živali? Tako se mora človek vprašati, kateremu je sreča mila, včasih po več ur čakati na kazenske sodne obravnave pri tuk. okrajnem sodišču. Da se mora čakati, temu dostokrat sodnik ni sam kriv, ker včasih pač tek obravnave tako zahteva, dasiravno nujno priporočamo, da treba tudi stranke le času posameznih obravnav primerno vabiti, in ne več strank na eno in tisto uro. To ne velja samo za Novomesto, ampak, kakor se nam poroča, tudi za ostale dolenjske sodne okraje. Vse kaj družega pa je, če že človek mora čakati, vprašanje, kje naj čaka? Kljub temu, da živimo že v 20. stoletju, naša uprava glede čakalnic še sedaj ne loči človeka od živali. Čakalnice nimamo, stranke stoje včasih po več ur v veži pritličja, na mrazu in prepihu. Vnanja vrata so vedno odprta, stranka za stranko, ena noter druga ven; skozi notranja pa prihajajo zopet

„Dobro ženo, dobrega konja, pa dobro pipo ne prodajaj.“

„Vem, da me ne da za cel svet“, je rekla Smetanka ponosno.

Tako so se šalili dalje, da bi kako prišli do prave besede.

„Vzemite kruha, pa pijte“, je ponujal Smetan.

„Ampak, kaka kupčija mora biti“, je rekel mešetar Jožon.

„Seveda“, je pristavil Anton.

„Saj imamo, kar kupujte, zakaj pa ne“, je rekel Smetan.

„Tako je“, je pritrdil mešetar, „za telico bomo naredili, samo da bo kupčija.“

„Čeprav“, je rekel Smetan, „ampak nič rad je ne dam.“

„Pa za voli naredimo“, je del Anton.

„Ne vem, kako bo“, se je smehljajal Smetan.

„Pa za gozd naredita“, je svetoval stric.

„Tudi dobro“, je rekel Anton.

„Kaj bi to“, je posegel mešetar vmes, „le kaj živega kupimo, za deklo naredimo, pa je.“

Vsi so se zasmeljali.

„Tako je“, je vpil stric.

Anton je hitro izpil poln kozarec.

Anka pa je zardela.

„Zakaj pa ne, če hočete“, je del Smetan.

(Dalje prih.)

„Ne boš, možje“, je rekel stric, „sva še dva fanta tukaj.“ Vsi so se zasmeljali.

Smetanka je postavila lep visok poprtnik na pogrnjeno mizo.

„Oho, to so še božične tičice“, je dejal Jožon, „pri nas so že zdavnaj odletele.“

„To se pravi gospodinja“, je hvalil stric, „res, žal mi je, da te nisem vzela.“

„To je naredila že Anka“, je rekla Smetanka.

„Oho!“ so se začudili vsi, „potem bo pa še bolj dišal.“

Anka je pri tem sramežljivo povabila oči in se smehljajala.

„To pa to“, je hvalil mešetar.

Smetan je med tem postavil že bokal vina na mizo.

„Zdaj pa, ko je lampa na mizi, bomo pa prisedli“, je dejal stric.

Tako so se snubači spravljali za mizo. Stric je sedel v kot, na eno stran njegovo je prisedel Anton, na drugo pa mešetar.

„Pa še vi pojdite malo bližje“, je rekel Anton.

„Jaz sem najrajše pri peči“, je odgovorila s prijaznim nasmehom Smetanka.

„Mlada mora pa stati, da bo še kaj zra-stla“, je rekel Smetan.

„O, je že dovolj, toliko ima gotovo, da se lahko moži“, je rekel mešetar.

arestantje, služabniki in drugi. Če ne prideš prvi, nimaš kam sesti, tekaj kakor pes po mrzlem tlaku med prepihom in zimskim mrazom gor in dol, sicer še zmrzneš, predno si obsojen. Mi bomo nekaj časa še lojalno in potrpežljivo počakali, ali po brezuspešnem čakanju vprašali bomo prav resno g. Gleispacha v Gradcu, ali visoka sodna gospoda res misli, da smo Dolenjci živali in ne ljudje po božji podobi vstvarjeni.

Dršališče v Novem mestu. Iz prizadetih krogov se nam poroča: Izmed mnogih naprav, katere bi se moralo v naši ljubi metropoli zboljšati, je tudi dršališče na Loki. Sedaj imamo krasno zimo, za šport drsanja kar najbolj pripravno. Zjutraj precejšen mraz, opoldne lepo gorko — moreš si misliti lepšega vremena za drsaleca? — Toda z drsanjem letos ni kdovekaj v Novem mestu. Pa zakaj ne? Katere napake ima naše dršališče? Prva in glavna napaka je ta, da je dršališče obrnjeno proti jugu, tako, da cel dan solnce nanj sije. Druga napaka: dršališče je veliko premajhno. To dršališče je za deset ljudi, ne pa za štirideset ali celo petdeset! Tretjič je dršališče pregloboko v zemljo zakopano — 70 cm, tako da tudi pri najlepšem mrazu ne more od dna zmrzniti, ampak samo od vrha. Četrtič bi se moralo nakupiti majhno sesalko, da bi se v kratkem času lahko dršališče zadostno polilo z vodo. Petič bi se moralo v jeseni pokositi dno jame in ga posipati s peskom, itd. — Dokler pa bo tako ostalo, kakor je sedaj, ne bo naše dršališče niti v čast mestu, niti onim, ki so ga zgradili, niti v veselje nam drsalecem! X.

Zaradi Kandijskih sejmov, o katerih smo zadnjič poročali, da bodo kmalo otvorjeni, smo prejeli več ne baš preljubeznjivih dopisov, katere pa moramo odložiti, ker ne maramo v ti dolgovezni zadevi vprizarjati nepotrebne polemike. Povdarjamo le toliko, da so s temi dopisi v zvezi neke raztresene govornice o združenju Kandije z Novim mestom. Iz lojalnosti svetujemo županstvu občine Šmihel, da nam tozadevno upošlje oficijelno pojasnilo.

Sprememba posestva. K tej naši zadnji notici dostavimo, da je pravilni naslov kupeca Majzeljevih hiš v Kandiji: g. Fr. Kovač, vinski trgovec in posestnik v Podbrdu na Primorskem.

Prostovoljno gasilno društvo v Kostanjevici priredi v nedeljo dne 11. svečana 1906. v salonskih prostorih g. Lavoslava Bučarja svoj II. gasilski plesni venček. Godba c. kr. priv. mešč. garde kostanjeviške. Začetek ob 8. uri zvečer. Vstopnina za osebo 50 vin., za obitelj 1 K. K. obilni udeležbi vabi najljubljenejši odbor.

Hipnotizem in sugestija. Te dni je predaval dunajski zobozdravnik g. dr. R. Weiß v tukajšnji Čitalnici o hipnotizmu in sugestiji. Kar je ta veščak proizvajal z različnimi osebami, presega naše občudovanje in smo, ako bi naši braveži želeli, pripravljani o teh eksperimentih o priliki podrobneje spregovoriti. Prihodnje predavanje (ako zopet o hipnotizmu in sugestiji, danes še ne vemo) se vrši prihodnji ponedeljek 12. t. m.

Ogenj v dimniku je nastal pretečeno soboto večer na poslopju tukajšnjega c. kr. poštnega urada. Na lice mesta došli ognjegaseci so ogenj kmalo zadušili. Stari „purgarji“ pripovedujejo, da so v „starih čajtih“ Novomeščanje naročali dimnikarje iz Ljubljane. Drag špas to!

Porotne obravnave v Novem mestu 26. februarja. Izžrebani so naslednji gg. porotniki: Šuklje Anton, posestnik in gostilničar, Gornja Lokvica; König Jožef, posestnik in gostilničar, Gornja vas; Ganser Karol, posestnik in blagajničar, Kočevje; Pire Ivan, posestnik in trgovec, Sodražica; Globevnik Ivan, posestnik, Skopec; Kržičnik Franc, posestnik in mesar, Kostanjevica; Peterlin Ant., posestnik in trg., Dolšaki; Vehovec Elija, posestnik, Žužemberk; Brimšek Gregor, posestnik, Hrastovica; Kek Jožef, posestnik in župan, Pluska; Božič Ant., posestnik, Leskovec; Štefanc Fr., posestnik, Ratež; Penca Al., posestnik in ključavničar, Ribnica; Šetine Martin, posestnik in gostilničar, Jesenice; Lušina Ant., posestnik in gostilničar, Belacerkev; Bregar Ivan, posestnik, gostilničar in župan, Reb; Müller Ig., posestnik in trgovec, Črnomelj; Klemenčič Ivan, posestnik, Stranje; Malenšek Ivan, posestnik, Št. Rupert; Kunc Avg., posest. in trgovec, Črnomelj; Šusteršič Ivan, posestnik

in trgovec, Semič; Henigmann Franc, posestnik, Goričavas; Dim Franc, posestnik in gostilničar, Hodeje; Dereani Jakob, posestnik in trgovec, Žužemberk; Vrtačnik Ivan, posestnik, Jazbine; Komar Mihael, posestnik, Dol. Jesenice; Erčul Franc, posestnik, Zagorica; Gramer Matija, posestnik in gostilničar; Gošel Matija, posestnik, Doblje; Franko Fr., posestnik, Hrastje; Šebar Janez, posestnik in kovač, Toplice; Černe Jan., posestnik, Groblje; Auman Viktor, posestnik in trgovec, Krško; Samide Janez, posestnik in gostilničar, Stari log; Lackner Andrej, graščak v Črnomlju. — Nadomestni porotniki: Rohman Franc, posestnik in gostilničar, Mali Slatenek; Laurič Anton, posestnik, Loke; Morauc Ivan, Novo mesto; Pauček Ivan, posestnik, Cegonca; Košir Anton, posestnik in trgovec, Sp. Straža; Umek Vinko, posestnik in mizar, Novo mesto; Dular Franc, posestnik in gostilničar, Vavtvas; Rosman Karol, posestnik in gostilničar, Novo mesto; Seidl Franc, posestnik in trgovec, Novo mesto.

Razne novice.

† **Lambert Einspieler**, predsednik družbe sv. Mohorja, inf. stolni prošt itd. v Celovcu, je dne 3. februarja ob pol 5. uri nagloma umrl.

Stavka v Trbovljah se je dne 7. t. m. srečno končala, seveda kakor po navadi, ne da bi bili delavci s stavko kaj posebnega dosegli. Istotako je končana stavka tudi v ostalih premogokopih v Zagorju in Hrastniku. Vojaštvo nastanjeno v Trbovljah je že na potu nazaj.

Zanimiv spominski kamen v Srebrničah. Kdor se pelje ali gre peš iz Novega mesta na Toplice, vglada v mali vasi Srebrniče na novi cesti sredi vasi levo poleg kapelice, spominski kamen s sledečim zanimivim napisom: „1881 bila je stara neugodna cesta skozi Volavško hosto opuščena in nova dodelana, ter javnemu prometu izročena pod uredovanjem cestnega odbora: Jos. Eckel, okr. glavar, nadzornik, I. Engelthaler, graščak Srebrniče, delovodnik; Josip Kline, Gor. Polje, predsednik; M. Majtinger, podpredsednik; Fr. Rus, Mirna peč, odbornik; Anton Juneč, Št. Peter, Fr. Dular, Vavta vas, Jos. Strniša, Toplice, Janez Vertar, Podturn, Dragotin Rozman, Rudolfovo, Jos. Menek, odb. namestniki.“ — Prejšnja stara cesta je baje starorimska cesta preko Belokrajine na Kolpo. O tej stari cesti se raziskujejo ravno sedaj za naše kraje zanimive sledi.

Novačenje (vojaški nabori) se vrši po sledečem redu: 28. sveč. pop. odhod v Litijo. 1., 2. in 3. sušca novačenje v Litiji, 5. in 6. v Višnji Gori, 8. v Mokronogu, 10. v Kostanjevici, 12. in 13. v Krškem, 14. v Radečah, 23. v Trebnjem, 24. v Žužemberku, 26., 27. in 28. v Novem mestu, 30. v Metliki, 31. sušca in 2. mal. travna v Črnomlju, 4. in 5. v Kočevju, 6. in 7. v Ribnici, 9. v Vel. Laščah. Razume se seveda, da ne velja novačenje samo za dotično mesto ali trg, marveč tudi ob jednem za istoimenski sodni okraj.

Zaloga pohlštva bi bila v Novem mestu jako potrebna. Na to podjetje opozarjamo v prvi vrsti slovenske ljubljanske tvrdke. Na morebitna vprašanja daje pojasnila uredništvo.

Kranjci napredujemo, če ne drugje, pa po številu naših obsojencev. Zadnja uradna statistika iz l. 1903. izkazuje, da pride na Kranjskem na 10.000 prebivalcev 207, v Moravi 146, na Češkem le 82 obsojencev. Z drugimi besedami rečeno, na Kranjskem se najhujši tožarimo in zato nas tudi najrajše zapirajo. In med tem številom se odlikujemo zlasti mi Dolenjci, ki se še vedno pravdamo za svojo „staro pravdo“, kljub temu, da smo jo že davno izgubili. Naš kmet si ne beli dosti glave, ali gre v Ameriko, ali na „rihto“ ali v „kejho“. Ej, ali to je žalostno spričevalo našemu ljudstvu in hvaležni bom komurkoli naših sotrudnikov, da se tudi v tem oziru prične ljudstvo korenito poučevati.

Prelesnik, ponarejevalec denarja. Menda ga ni kmalo vsaj večjega kraja ne samo na Kranjskem, ampak po vsej državi, kjer bi ne bilo vsaj svoj čas dobro znano ime enega največjih ponarejevalcev denarja, Prelesnika. Nek gospod, ki je v četrtek po Binkoštih 1869. l. prisostvoval pri zadnji aretaciji tega junaka vseh ponarejevalcev denarja, poroča nam o zanimivi tej aretaciji. Prelesnik pa zasluži svojega obširnejega življenjepisca in zato prosimo vsakogar, ki razpolaga z zanesljivimi podatki iz njegovega

življenja, da nam to čim preje naznani. Pri tej priliki vporabimo tudi poročilo dotičnega gospoda, kako se je dal sicer zviti lisjak zadnjič vjeti v priproste zanjke.

To in ono.

Zadnji potresi in blisk. Poleg že priobčenih potresnih predznakov dne 30. in 31. p. m. so se dne 1. in posebno 2. t. m. dopoldne na severovzhodu pojavili tako izrazoviti predznaki, da jih je lahko vsakdo videl — to se pravi, kdor se zanje zanima. Tudi Jakšetova rupa se je v nedeljo vnovič preiskala in — to je bilo okrog 3. ure pop. — tudi tam so se ne samo pojavili, marveč že našli sledovi bližajočega zemeljskega nemirja. — Da ne pozabim omeniti, v nedeljo jutro zarano se je na jugovzhodu ob s temnimi oblaki prepreženem nebu kaj krasno svetlikalo — bliskalo. Ljudje so rekli: dobimo sneg. No in zadeli so! — V ponedeljek jutro se je potres le malo občutil. Tembolj pa po zapadni Dolenjski, tudi v Ljubljani, Gorenjski, Litiji, na Dunaju, Svinemünde, Lipoglavu, pri sv. Ožbaltu, Ivančem i. dr. Vsled hipnega, močnega potresa v britski Kolumbiji se je porušil hrib Peno na otoku Princes Royal v zraven stoječe jezero, ki se je dvignilo za 12 stopinj. Ta katastrofa je najbrže v zvezi z ono, ki jo je Ljubljanska potresnica predoznanila dne 30. p. m. Danes, ob zaključku lista, 8. t. m. so se pojavili na jugovzhodu zopet jako močni potresni predznaki. Kogar to opazovanje zanima, izve v uredništvu podrobneja pojasnila.

Lunin mrk dne 9. t. m. ob 3:57 zjutraj pri nas delni lunin mrk.

Važno za poljedelce — zavarovanje proti toči! Kakor smo že svojčas v naših člankih „Toča, vlada, ljudstvo“ opozarjali, je vočigled vedno pogostejih ujim po toči zavarovanje poljskih pridelkov dandanes postalo eno najvitalnejih gospodarskih vprašanj. Kolikor nam dosedaj znano, se bavi s tem zavarovanjem pri nas edino le ena največjih zavarovalnih družb, to je splošna zavarovalnica v Trstu, katere okrajni zastopnik je naš znani narodnjak g. Jos. Morauc, trgovec v Novem mestu. Več o tem, ko pričenemo zopet nadaljevanje teh člankov.

Od kod ime „krščenica“? Na Kranjskem, zlasti po Gorenjskem se čuje prav pogostoma ime „krščenica“, katero ime predstavlja našo dolensko „deklo“. Ime „krščenica“ vkoreninjeno je ne samo med kmetskim ljudstvom, marveč tudi v Ljubljani in po nekodi tudi po zapadni Dolenjski sem ga čul med boljimi stanoviti. Ali malo kdo tistih, ki ga izgovarjajo, vedo, od kod to ime. Evo vam! Ko so zasedli Slovenci svoje sedanje dežele (okoli 6. stol.), so bili še trdi pogani in veliki sovražniki krščanstva. Zgodovinar pravi: „preganjali so duhovnike, podirali cerkve in v suženjstvu prejeli prejšnje krščanske prebivalce. Torej kot pogani in nekrščeni, nazivali so svoje podjarmljene podložnike, ki so se dali že preje krstiti, svoje „krščenike“ ozir. „krščenice.“

Nekaj zgodovine Dolenjske železnice.

Novo mesto, 13. maja 1872.

Št. 113.

I.

Visoko c. kr. vojno ministrstvo!

Dva konsoreija sta visoko tistemu predložila podrobno izdelane načrte za železnično progo Ljubljana-Karlovec. Različna sta konsoreija, a različni tudi od njiju projektirani prog.

Odveč bi bilo navajati, kolike važnosti bi bila ta železnična zveza že sama na sebi ne glede na njuni različni prog, za našo celo Dolenjsko. Toda za nas Novomeščane nastane resno vprašanje, katere koristi sme pričakovati Novo mesto kot metropola Dolenjske od te nove železnične zveze v očigled obeh njunih projektiranih prog. Ti prog. sta:

1.) Ljubljana, Hudo (na Hudem), Žužemberk-Soteska in

2.) Hudo (na Hudem) Trebnje-Novomesto.

Ako bi se izpeljala prvo označena črta, ostane Novo mesto 2 milj oddaljeno od želez-

nične zveze. Uresničenje te črte bi doneslo za bodoči razvitek Novemu mestu, ki zavzema točasno središče vojaških in državnih oblasti, velikansko škodo, katero danes niti proračunati ne moremo.

Obrazložili so se že v svojčas državnemu zboru predloženih prošnjah razni narodno-gospodarski in trgovsko-politični razlogi, ki utemeljujejo nujno potrebo izpeljave železnične proge preko Novega mesta. Pa ne samo to. Za to progo govore tudi važni razlogi temeljem vojaškega stališča.

Novo mesto je bilo do 17. stoletja važna stratežična vojaška postojanka kot obmejna trdnjava in štabno mesto vojaških graničarjev. To je sicer v novejšem času odpalo, ker ne potrebuje ne mesto samo, ne njega okolica prejšnjih obramb. Toda namesto teh, govori v prilog izpeljave železnične proge preko Novega mesta mnogo drugih za slučaj vojne važnih razlogov, nanašajočih se na gibanje vojnih čet, nastanjenje in oskrbovanje vojakov, in naj bi imela naša monarhija vojno na zapadu, ali jugovzhodu. Kranjska je že sama na sebi po svoji naravni legi dežela, katera direktno veže staroavstrijske dežele z morjem, kakor tudi morje z ogrskimi deželami. Zlasti pa gre še tudi uvaževati pomislek, kolike važnosti bi imela dosedaj še ne obstoječa, pa tolikanj zaželjena železnična zveza doli z dosedaj zanemarjenimi deželami na jugu in jugovzhodu, in sicer za Dalmacijo, Hrovaško in Slavonijo. Železnično zvezo s Hrovaško in Slavonijo pač povsebuje že proga Zidani most-Zagreb. toda lepa Dalmacija je svetovnemu prometu potom železnice še popolnoma zaprta.

Novo mesto poseduje erarično vojašnico, v katero se nastani v slučaju vojne cel bataljon, dalje razne magacine, pekarijo, velik vežbališni prostor pred vojašnico, 4 strelišča v različnih oddajah, in v novejšem času na razpolago je tudi zaloga smodnika, za zgradbo katere je prepustilo mesto brezplačno svoj prostor. Tudi se zamore vojašnica s primernim prizidom ali zvišanjem enega nadstropja ob malih stroških še zdatno povečati. Novo mesto je dalje zbirališče in središče 24 brambovskega bataljona, kateremu pripada vsa Dolenjska. Mesto je imelo od l. 1749. prehodno, od l. 1773. pa stalno svojo garnizijo z enim bataljonom vojaštva; za časa francoske vlade pa je bilo celo namestišče celega regimenta in enega generala, ki je vodil vso administrativno upravo cele Dolenjske.

(Dalje prih.)

Utrinki iz davnih vekov.

I.

Krško

je dobilo 5. sušca l. 1477. mestne pravice. V letih 1469, 1475 in 1546 je trpelo mesto od napadov divjih turških čet. L. 1542. so kobilice uničile vse poljske pridelke, nastala je velika lakota. L. 1829. je odplovila velikanska povodenj cele vasi z ljudmi in živino vred. Kuga je hudo razsajala v l. 1578., 1626., 1634. in 1646. Hud potres, trajajoč celo noč, je razrušil l. 1628. okrog Binkošti mnogo hiš in celo gradov in cerkva. Potres se je ponovil l. 1632.

Kostanjevica,

majhen otočič, na ravnici od lene Krke krog in krog objeta. Ta otočič je bil že v davnih časih rimska naselbina, mimo katere je vodila rimska cesta. Lastniki Kostanjevice so se l. 1248. imenovali „gospodje kostanjeviški“. V drugi polovici 13. stol. so si jo osvojili koroški vojvodje. V ti dobi so nastali takozvani „kostanjeviški noveci“. V l. 1435. je dobila Kostanjevica svoje mestne pravice in sejem. L. 1331. napad Ogrov. Tudi pod turškimi napadi je mesto veliko trpelo do velicega poraza Turkov l. 1563. — Veliki požari so divjali l. 1617, 1663. in 1674.; pogorelo je mnogo hiš, cerkev sv. Nikolaja celo dvakrat. — Velikansko povodenj so imeli l. 1681. Krka je narasla do oken hiš, potopilo se je mnogo živine. —

Metlika.

Nekdaj važna rimska postojanka. Kot slovenska marka je pripadala v prvi polovici srednjega veka k Ogrski, pozneje istrskim in go-

riškimi grofom. Vsled pogodbe goriškega grofa Albrehta l. 1364. je prešla Metlika v last avstrijskih vojvod. Metlika je bila v 14. stol. še trg. Metlika se šele v l. 1407. prvič omenja kot mesto. Med drugimi dolenskimimi mesti je Metlika največ trpela pod silnimi navali divjih Turkov.

Črnomelj.

Kakor Metlika, ima tudi Črnomelj slično svojo zgodovinsko preteklost. Mnogo spomenikov iz rimske dobe se nahaja zlasti v okolici. Tako vidiš nekaj kilometrov ob cesti proti Kočevju blizu stare cerkve sv. Jurija v nižini holmea sredi košatega kostanja znamenito votlino, v kateri je v skalo vdobljenih več rimskih napisov. Podoba ob steni predstavlja daritev friziškemu solnčnemu bogu Mitru. Ljudstvo nazivlja ta kraj „Judovje“. Valvazor piše, da je Oton Kraški sezidal v 12. stol. grad Črnomeljski, katerega poznejši lastniki so se nazivali „Črnomeljski gospodje“. Mestne pravice je moralo dobiti istovetno z Metliko. Proti turškim navalom se je Črnomelj nalik svojemu trdnemu obzidju hrabreje branil, kot Metlika.

Kočevje.

Prvotna last rodovine Ortenburške, imajoča svoj sedež v Ribnici. Še v 14. stol. je bil svet neobljuden in s temnimi šumami preraščen. Vsled prošnje tedanjega kranjskega stotnika Oton Ortenburškega je poslal cesar Karol IV. tristo družin upornih Frankov in Tiringov v te kraje. Po iztrebljenih gozdih so si postavljali svoje kočice, vsled česar so jih tedanji slovenski sosede imenovali „kočarje“. Tako je najbrže tudi pravilno tolmačiti pozneje nastalo ime tega kraja: „Kočevje“, vsled česar so si razni učenjaki še danes v navskrižju.

Višnja gora.

Do l. 1477. je bila Višnja gora le trg, v l. 1478. pa mu je podelil cesar Friderik IV. mestne pravice. Trg je stal tam, kjer je še dandanes Stari trg na podnožji hriba. Mesto je bilo obdano z močnim obzidjem in je hrabro odbijalo turške navale. Južno nad mestom stoje še dandanes razvaline nekdanjega mogočnega grada gospodov Višnjegorskih.

Narodno gospodarstvo.

Mleko v preiskavi.

Javno predaval g. Viljko Rohrman, pristav dež. kmet. šole na Grmu.

II.

Mleko zasluži po vsej pravici ime: ljudsko živilo. S tem ne mislim samo na naše ljudstvo po deželi in naših malih mestih, marveč tudi ljudstvo velikih svetovnih mest. Le tam še posebno, kjer je veliko proletarijata in delavstva, je ravno mleko najzdatnejša in primeroma najcenejša življenjska hrana bodi otroku v zibeli, bodi krepkemu možu, ali onemoglemu starčku. To uvažujoč skrbe tudi mestne uprave posebno velikih mest za redno dobavo in razpečevanje mleka. Tudi država mu je prepustila eno jako važnih mest med §§ zakona o ponarejanju živil. Prekupei, ponarejevalci, to je brezvestni ljudje, ki pridevlejo mleku razen vode še mnogo zdravju škodljivih snovi, se v zmislu dotičnih zakonov strogo kaznujejo. Žal pa, to moram še posebej povdarjati, da se ravno ta zakon pri nas sploh ne izvršuje ali le premaloma nadzoruje. Naša dolenska mesta bi morala v tem oziru mnogo več storiti, kakor so dosedaj storila.

Znani so vam vsem zadnji ljubljanski izgredi zaradi podraženja mleka: Jaz sem gotovo eden med prvimi tistimi, ki žele našemu kmetu izboljšanja njegovih včasih neznosnih razmer, in ravno tako mislim, da nisem tudi eden zadnjih, ki se gre tudi dejansko zato, da se pospešujejo splošni njegovi gospodarski interesi. Ali ravno tako pa nam je tudi varovati svoje lastne interese pri nakupu živil, zlasti še mleka, in delati na to, da pride res le tako mleko na trg in v prodaj, ki odgovarja primerni ceni in dotičnim zakonitim predpisom. V tem oziru je Ljubljana začela jako strogo in vestno postopati, takisto pa tudi Novemu mestu prav nič ne bi škodo-

valo, ako bi se zlasti ob tržnih dneh, ko pride raznovrstno mleko na prodaj, pričelo resno upoštevati vzor večjih mest. (Dalje pride.)

Rokovnjači — Uskoki.

Črtica iz življenja zadnjih gorjanskih roparjev. Piše Srebrniški.

III.

Proso so bili že pospravili in sovražnik, katerega sem imel dosedaj stražiti, ni bil več nevaren. Ptiči in vrabiči so se nekam porazgubili, zakaj pozna jesen je že „noter šla“, kakor je pravil moj gospodar Vlah.

Bilo je na dan sv. Martina. Vlah je praznoval svoj god in kakor vsako leto, hotel ga je tudi tisto zame nesrečno leto kar najsijajneje praznovati. Po zajtrku se je bil kmalu odpravil v goro po vino. Djal si je preko rame „karnir“, t. j. nekaka vreča za male vinske posodice, kakor čutare, butrihe itd., nabasal oba žepa lodnate suknje z mastno špehovko, katero mu je njegova boljša zakonska polovica spekla že na vse zgodaj kot prvo darilo za god. Jaz sem med tem zbiral luskove žgance izpod čorbe, t. j. nekaka nedolžna kava žalostnega okusa, ki je uprav to jutro imela sumljive znake dvomljivih primeskov na svoji umazano rumeni površini.

„Poba, povem ti“, zareži osorno nad menoj, „ko dojde moj veliki god na večer in se vračam v kučo, sv. Elija te vzemi na svoj ognjeni voz, ali mladi vrage te naj pečejo na ražnju v proslavo mojega imena, da te še najdem v moji kuči“.

In dedec me je pogledal, oj bogme, s pogledom vam pravim, ki ga imam še danes pred svojimi očmi. Strahu mi je pala žlica v skledo spomnivši se moje drage mamice tam daleč, daleč doma, zasvetlikalo se je nevarno v mojih očeh, kakor toča debele solze so curljale nizdoli po obrazu in od tod na površje že shlajene čorbe. Dedec je odšel. Pred odhodom je šepetal še med vrati stoje s svojo ženo... Jaz sem prisluškoval pri hišnih vratih, ali dedec je govoril tako pritajeno, da ga nisem mogel razumeti.

Kmalu za njim je prišla v hišo Vlahinja, potuhnjena babulja, še suroveja kakor njen mož. Lopnila me je po glavi, da se mi je na mah zazdelo, da vidim tri solnce na nebu, dasiravno tisti čmerni dan ni bilo niti jednega videti izpod megleno zapasanega neba. „Ti mrha ti pasja, ne diši ti zajtrk, kakoršnega niti naš „gospod“ nimajo vsak dan! Čakaj, jaz ti pokažem, kaj se pravi kujati se pri zajtrku“.

Hoče izpod podobe sv. Jurja izvleči meni znano leščevko, ali jaz nisem hotel čakati ne babulje ne leščulje, ampak sem jo urnih krač odkuril iz kože pa gori proti skednju. V mojo srečo je začelo v tistem kritičnem trenutku mojega bega v velikem, s svinjino natlačenem piskru v peči nevarno vreti, kar je babuljo zadržalo, mene pa še bolj pognalo v urnobesni beg. No, kar se tiče se dobro skriti, zato sem imel že vajo in tako sem tudi tistega dne kmalu tičal v svojem slamnatem brlogu na svislih. Celi dan seveda. Ne ganil se nisem. Ali čim bolj proti večeru je šlo, tem bolj sem nekaj čutil v želodecu. Postal sem gladen kakor volk. In kakor gre gladen volk sam v svojo past, tako je tudi mene gnala lakota iz brloga venkaj v obližje hiše. Saprmiš, uf, ta duh! Vlahulja je bila ravno vzela purana lepo pečenega iz peči. Mrak je že bil, in jaz sem se bil splazil prav blizo vrat in skozi njene velike špranje opazoval, kaj se za vrati godi. Vlahi ni bilo še čutiti. Šel sem okrog hiše. Ali glej, tu zadnje okno odprto! Najbrže je bila peč vsled hude kurjave prevroča postala in Vlahinja je bila okno odprla, da sobo malo shladi. Kaj čem? Veliko premišljati? Ne! V želodecu vedno hujši glad, po vsem životu mraz in... Danes bi tega menda ne storil — Okno ni bilo visoko, en skok, bil sem na njem, zvil se čezenj in še en skok in bil sem v sobi. Pa hitro pod posteljo.

Čakam. — Ravno prav sem bil prišel še v sobo. Zakaj Vlahinja odpre vrata in prinese na veliki lončeni kozi lepo pečenega purana. Pa ga dene na peč. Nato izgine. Ali jaz hajd za puranom na peč. Trsak je bilo na peči dovolj; zadaj je segal zapeček precej globoko. Tja počepnem, pred sé pa nakopičim gromado trsak-

Izborni! Nihče me ne vidi tukaj. Za nočjo bo že kako, za jutri pa spet kako. Na to sploh ni bilo časa misliti.

Vežna vrata zaškripljejo... Vlah se je vrnil z vinom otovorjen domu.

„Dober večer, Bara! No, kaj je s pobom? Si napravila, kakor sem ti velel?“ vpraša Vlah z zapletajočim jezikom. Mož se ga je bil že v gori nalezal.

„Sem, Martin, sem“, de Vlahinja nekam negotovo. „Vse v redu, le idi v sobo, takoj pridem z večerjo.“

Ne morem reči, da sem občutil posebno sladke občutke, ko je vinjeni Vlah vstopil v sobo. (Dalje prih.)

Belokrajina, nje prebivalci in njih šege.

(Dalje).

Poleg teh bitij poznajo še mnogo drugih: Krvavo stegno, Bistrooka, nekaj Polifema sredi hrastovih gozdov. Dobro so jim znani velikani in orjaki, ki otožno tulijo, kadar nastane grozna nevihta. Ako ti zalotijo človeka, ga na raznu speko in požro s kostmi vred.

Ptice krivokljune so ljudem sovražne ter ponoči ostudno prhutajo in žalostno pojejo, da se sliši po ure daleč. Kdor sliši to ptico peti, umrje še tisto leto. Često prileti ptica v vas in izčuka bolnika. V neki vasi — pripomnil je pripovedovalec in tudi imenoval vas, pa žal si nisem zapomnil imena — je izčukala ta ptica troje ljudi. Najprvo je umrla žena ob porodu, zanjo dete in naposled od gole žalosti še mož. Hlapec in dekla sta pobegnila v svet iz bojazni, da ne umrjeta še ona za drugimi.

Vsa ta bitja so posebljene naravne prikazni in se jih je le moč ubraniti z vročo mo-

litvijo. Zaupanje v edino pravega Boga jih more pregnati od sel in jim odvzeti vse nadnaravne moči do človeka.

Čarovnice, (coprnice, ščeženske) še sedaj žive. In ljudstvo se jih boji in jih v molitvi zagovarja. Njih zbirališče je vrh Kleka, kjer se zbirajo med enajsto in prvo uro ponoči, zborujejo med peklenkim svetom in ukrepajo, kje in komu bi zamogle prizadeti veliko škodo. One plešejo ponoči, sosebno v viharni, po zraku ter naredo točo, ki pobije vse rodno polje in uniči trtje, najpriljubljenejšo rastlino za Belokranjca. Te babnice se vrte po zraku med groznim hruščem in truščem, love se kakor snežinke v vetru, jezdijo na brezovih metlah, na sodih ali žrti. Z njimi se pode mačke, psi, podgane in druge živali, v katere so začarale brezverne ljudi. Coprnice imajo v postelji pod odejo skrito korenje, repo in brezovo šibje, na katerem spi. Čarovnice imajo veliko nadnaravno moč, različne lastnosti, da se lahko stisnejo ali odebele, a svoje človeške podobe ne morejo spremeniti. Prigodilo se je že, da so prišle skozi ključavnico v vinsko klet hudobnega grajščaka in mu vino popile in čepe iz sodov populile, da je vino odteklo, kar ga niso mogle popiti. V hišo pridejo lahko skozi dimnik in napravijo z ljudmi in živalmi, kar se jim ljubi. V neki vasi so hodile te babnice sesat kravam mleko, a volom kri iz žil, da je živina kmalu hiralna in postala mršava (sicer marsikje nimajo dokaj prida goveje živine, marveč „buše“). A čarovničina krava je bila lepo rejena in čedalje lepša. Naposled so uganili, kdo je kriv te živinske bolezni, in na nasvet starega moža so počakali čarovnico ob enajstih v županovem hlevu. Ko je prišla, so jo zgrabili in udrihali po njej s koli, da je malo živa ušla razljučenim kmetom. Drugi dan je ona umrla in nihče ni šel za pogrebom. Ob

pogrebu je nastal hud vihar, da je odnesel pogrebem klobuke in duhovnu štolo. Tako končajo navadno vse čarovnice.

Ljudje jih poznajo prav dobro in se jim boje zameriti, ker bi jim sicer ogenj vpepelil v temni noči dom in stan. Sam sem bil nekdanj pri Rožancih v neki hiši, kjer so pripovedovali, da stanuje božja čarovnica. Kaj se mi je zgodilo, povem v kratkem prihodnjič. (Dalje prih.)

*Mrokarju, 35 let star,
v srcu je resno mar,
da poišče si družice,
pridne krotke golobice. —*

Ponudba je sicer bajna — pa strogo tajna pod F. K. uredništvu „Dolenjca“.

Otvoritev hotela.

Podpisani naznanjam slav. občinstvu, da sem s 1. februarjem otvoril

hotel „Pri pošti“ v Novem mestu.

Na razpolago je vedno dosti lepih udobnih sob za prenočevanje po nizki ceni. V restavraciji pa bom točil različna prirodna pristna vina in postrezal z okusnimi gorkimi in mrzlimi jedili.

Obilnega obiska prosi

Josip Kōniĝ.

Jos. Morauc, Novo mesto

Okrajni zastop c. kr. priv. Assicurazioni Generali v Trstu

zavaruje proti ognju, toči, vlamu, nezgodam, na življenje itd. itd.

Priporoča svojo bogato zalogo

manufakturnega in modnega blaga

kakor: sukno, loden, peruvijen, toskin i. dr.

Ugodna prilika za ženine in neveste!

Prave ruske galoše.

Najnovejši moški klobuki!

Fino moško perilo, kravate itd.

Nagrobni venci.

Cene nizke, postrežba solidna in točna.

V tem ravno na novo izhajajočem listu naznanjam, da sem sredi pretečenega leta **otvoril svojo**

odvetniško pisarno v Kostanjevici

in sicer v po domače imenovani

„Marokovi hiši“

Zastopanje prevzemam v vsakoršnih civilnih in kazenskih pravnih stvareh in izdelavam različna pisma.

Dr. Franc Prevc
advokat.

Priporočam

p. t. občinstvu svojo bogato zalogo vsakovrstnega blaga in sukna za gosposke in kmetske obleke.

Prodajam

blago za obleke tudi na metro.

Izvršujem

po meri po najnovejši modi in najnižji ceni.

Jak. Mikolič, Novomesto.

Anton Hočevar

tovarnar usnja ~ Novo mesto

priporoča vsem p. n. trgovcem z usnjem svoj lastni izdelek

domačih podplatov

ter vsake druge vrste usnja.